CM2-05 Breaking Oral Commitments: 1 - חזרת בעל הבית: תרעומת

Bava Metzia (Mishnah 75b)

קהָטְעוּ זֶה אֶת הָאוּמָנִין — and they deceived one another [i.e. they reneged on their commitment to work or he reneged on his commitment to give them work], אַין לָהֶם זֶה עַל זֶה אָלָא תַּרְעוֹמֶת — they have nothing but complaints against one another; they have no monetary claim.

Rashi (76b): If the employer is the one who retracted, he can tell the workers, "You have not suffered a loss; go hire yourselves out to another employer." Nevertheless, since it is inconvenient to a new employer, the aggrieved party does have a justifiable complaint against the offender for his conduct.

Tosafos: יש עליו תרעומת — [The workers] have complaints agaisnt [the employer] שעתה — because now they will find new work only through effort.

Bava Metzia (49a)

דתנן — For we have learned in a Mishnah: שאמר לבנו — מעשה ברבי יוחנן בן מתיא שאמר לבנו — It once happened that R' Yochanan ben Masya said to his son, צא שכור לנו פועלין — "Go and hire laborers for us." הַלְדְּ וּפַּסֶק לָהֶם מְזוּנוֹת — [The son] went, hired laborers and made a **commitment to them** to provide them **with food.** וֹכְשָׁבַּא אָצֵל אַבִיו אַמֵר לו — But when he came back to his father and told him what he had done, his father was not satisfied with these arrangements. He said to him: בָּנִי אָפִילוּ אָם אַתַּה עוֹשֶה לָהָם כִּסְעוֹדַת שָׁלֹמֹה בְּשַׁעְתּוֹ — "My son, even if you prepare for them a meal like Solomon's banquet in his heyday, לא יצאת ידי יובַתַּךְ עִמְהֵן — you will have not discharged your duty towards them, שָׁהֶן בָּנֵי אַבְרַהַם יִצְחַק קישַקּע — for they are the children of Abraham, Isaac and Jacob! אַלָּא עַד שַׁלֹּא יַתִּחִילוּ במלאכה צא ואמור להם — Rather, before they start work, go and say to them, ילָכֶם עַלִי אֵלָא פַּת וְקְטָנִית בָּלְבַד `You are hired on condition that you have no claim upon me other than bread and beans alone."

The Gemara reasons:

ן אָי סָלְקָא דַּעְתָּדְ — Now if it should enter your mind אַמָּנָה — וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּדְ — that reneging on an oral commitment involves a lack of integrity, הַיִּכִי אָמַר לֵיהּ זִיל הָדַר בָּדְ — how could [R' Yochanan ben Masya] have said to [his son], "Go and renege on the commitment"?

The Gemara answers:

שַׁאנִי הָתָם - It was different in that case, שַׁאנִי הַעָּמָבָא דַּעְתַּיְהוּ לֹא סָמְכָא דַּעְתַּיְהוּ לֹא סָמְכָא דַּעְתַּיְהוּ לֹא סָמְכָא בּינְעַרִיהוּ לֹא סָמְכָא בּינְעַרָים גּוֹפַיְיִהוּ לֹא סָמְכָא בּינְעַרָּיִה - Why not? מֵידַע יָדְעֵי — They knew that he is dependent on his father; i.e. the son's word is meaningless without his father's consent. Since the laborers did not take the commitment seriously, R' Yochanan ben Masya ruled that it may be rescinded.

תרעומת

שלחן ערוך (חו"מ שלג, א) - השוכר את הפועלים והטעו את בעל הבית או בעל הבית הטעה אותם אין להם זה על זה אלא תרעומות.

ש"ך (שלג, א) - משמע מלשונם שכתבו בשביל הטורח דמשום שינוי דעתם ליכא דאף על גב דלעיל סימן שי"א סעיף ו' גבי ספינה כתב הרא"ש והטור והמחבר דיש עליו תרעומות משום שינוי דעתם דאיש אחר, שאני התם כיון שפרקה בחצי הדרך וכבר הרגיל עמו חצי הדרך מה שאין כן הכא שחוזר מיד. ולפי זה היכא דאין כאן טרחא כגון שפרקה בחצי הבית אחר להשכיר את עצמן אין להן עליו אפילו תרעומות.

קצות (שם) - כי האי גונא דחוזר בטענה רבה ומשכח לאגורי אין בו משום תרעומת.

תפארת ישראל: אין לו עליו אלא תרעומת, אפילו לצאת ידי שמים אין בו חיוב. מלא הרועים: במקום דאיכא תרעומת אסור לחזור לכתחלה אפילו כשאין משום מחוסר אמנה.

מחוסרי אמנה

סמ"ע (שם) - משמע דלית ביה אפילו משום מחוסרי אמנה דסבירא ליה דלא אמרו כן אלא כשחוזר מדבריו בדבר שאין בו תועלת וכמו שכתבו הטור ומור"ם ז"ל לעיל סוף סימן ר"ד דכשנשנה השער לית ביה משום מדבריו בדבר שאין בו תועלת וכמו שכתבו הטור ומור"ם ז"ל לעיל סוף סימן ר"ד דכשנשנה השער ליתר. ולפי זה מחוסרי אמנה. והכא נמי כשחוזר בעל הבית משום שאינו צריך להם או שנמצאו פועלים בזול יותר. ולפי זה החולקים שם חולקים גם כאן. ומה שכתוב אין להם אלא תרעומות רצה לומר לאפוקי תביעת ממון אבל ממחוסרי אמנה גם כן נינהו.

רמ"א (חו"מ רד, יא) - אף על פי שבדברים בלא מעות יכול לחזור בו ואינו צריך לקבל עליו מי שפרע מכל מקום ראוי לאדם לעמוד בדיבורו אף על פי שלא עשה שום קנין רק דברים בעלמא, וכל החוזר בו בין לוקח בין מוכר אין רוח חכמים נוחה הימנו. והני מילי בחד תרעי אבל בתרי תרעי אין זה ממחוסרי אמנה... ויש אומרים דאפילו בתרי תרעי אסור לחזור ואם חזר בו יש בו משום מחוסרי אמנה וכן נראה עיקר.

ש"ך (שם) ובב"ח נסתפק בזה לדינא.

משפט שלום (שם) - עיין בשו"ת מהראנ"ח ח"א סקי"ח שיש בלשון זה איסורא נמי ויש לבית דין למנוע דבר זה ולקרותו עבריינא.

עי' בשו"ת חתם סופר דכל שנעשה שינוי בדבר ההוא הוי כתרי תרעי, כגון שמכר רק דכי לקנות איזה חפץ ואחר זה נפל לו הדבר ההוא בירושה וכדומה.

כשאין עליו תרעומת

ש"ך: היכא דאין כאן טרחא להשתכר במקום אחר. [אבל אפשר שעדיין יש בו משום מחוסרי אמנה.] ערוך השלחן: אם בעל הבית לא הוצרך להמלאכה לפי מה שנתחדש לו בעסקיו, או שנתוודע לו שאין פועלים אלו עוסקין בהמלאכה כראוי נראה דאין להפועל עליו תרעומת ואינו נקרא מחוסר אמנה.

נתיבות שכיר: אם לא סיכמו כל פרטי העובדה והשכר.

פתחי חושו: כשהפועל איחר לבא.

עוד בענין תרעומת עי' דרכי חושן.

Cancelling Baby Sitter:
sister came to visit
found someone cheaper
heard that she was bad
decided not to go
Cancel doctor appointment
Worker, Taxi comes late

לכאורה יש שני ענינים נפרדים: תרעומת ומחוסרי אמנה ולא ראי זה כראי זה. תרעומת שייך אף כאשר אין מחוסר אמנה, כגון בנשתנה השער לפי אותו השיטה הובא ברמ"א בסי' רד, וכנראה שכן פוסק הש"ח והחסם סופר. מכל מקום אם יהיה לפועל טורח למצא בעל הבית אחר יש עליו תרעומת. ומאידך גיסא אפשר שיהיה מחוסר אמנה אף כאשר אין תרעומת. למשל, כאשר אין טורח לפועל למצא בעל הבית אחר אין לו תרעומת, אבל מכל מקום מצד דבור הבעל הבית הוא מחוסר אמנה במקום שלא היה לו סבה לחזור. וחידוש הערוך השלחן הוא כאשר נתחדש דבר בעסקיו אז אין עליו תרעומת וגם אינו מחוסר אמנה.

ומהסמ"ע מוכרח ששייך תרעומת אף כאשר אין מחוסר אמנה, שבאחד מפירושיו כותב שסי' שלג מדברת כאשר נשתנתה השער ולפיכך אינו מחוסר אמנה, ומכל מקום פוסק השלחן ערוך דיש עליו תרעומת.